

зняти облогу міста Ієрхіона. Цар розраховував, що Валаам за допомогою магії знищить ізраїльтян, які загрожували столиці. Волхв осідлав ослицю й поспішив на виручку. Але Бог став на захист ізраїльських воїнів, і з його волі ослиця відмовлялася йти вперед. Роздратований Валаам два рази вдарив її. Коли він замахнувся втретє, тварина раптом почала говорити по-людськи [8].

Вислів *Валамова ослиця* характеризує покірливу, мовчазну людину. Але не завжди компоненти віслюк чи ослиця вживаються із позитивним значення (*дурний, як віслюк*)

Висновок: Стійкі сполучення з компонентами назв тварин – важливий складник фразеологічного фонду української мови. Аналіз цих фразем підтверджує різноманітність та своєрідність національної культури. За нашими матеріалами, лексеми *вовк, вовчий* найчастіше трапляються у фразеологізмах з назвами тварин у складі. Перспективним видається вивчення фразем із тваринними номінаціями в етнопонаціональному аспекті: можна розширити корпус одиниць дослідження, зробити структурну класифікацію фразеологізмів з назвами рослин і тварин, виявити національно-культурну своєрідність цих фразеологізмів у порівнянні з англійськими фразеологізмами такого типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л. Г. Авксентьев // Мовознавство, 1987 . – № 1 – С. 43-46.
2. Виноградов В. В. Основні типи лексичних значень слова / В. В. Виноградов// Вибрані праці Лексикологія і лексикографія. – М.: Наука, 1977
3. Войтович Валерій. Українська міфологія. – К.: «Либідь», 2002 . – 603 с.
4. Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування. . – К.: «Академія», 2014. — 304 с.
5. Кунін А. В. Курс фразеології сучасної англійської мови / А. В. Кунін. — М., Дубна: Вища школа, 1996. — 384 с.
6. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Лозко. – Вид. 5-те, зі змін. та доповн. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с.
7. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. — К.: Наук, думка, 1993.
8. <http://dovidka.biz.ua/valaamova-oslitsya-frazeologizm/>

Гнатюк О.

Науковий керівник – доц. Буда В.А.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Мова характеризується рухливістю та відкритістю до змін, які в різні періоди її розвитку, залежно від зовнішніх та внутрішніх чинників, проявляються більш чи менш інтенсивно. Однозначно, у періоди соціальних перетворень ступінь інтенсивності значно підвищується і стає найпомітнішим у лексичному складі мови. Емоційно забарвлені слова як засіб вираження почуттєвих інтенцій мовця, пов'язаних із суб'єктивним баченням і оцінюванням фрагментів картини світу, мають велике значення як для комунікації, так і для мовної системи.

Метою статті є аналіз емоційно забарвленої лексики та основних способів її вираження у романі С. Жадана «Ворошиловград».

Актуальність роботи полягає в тому, що зараз є популярним дослідження мови письменників-постмодерністів.

Постмодерністська література є на сьогоднішній день найактуальнішою течією, оскільки демонструє відображення стану суспільства в його реальному виявленні. Творчі доробки Сергія Жадана є яскравим прикладом літератури постмодерну, втілюючи в собі реальне життя з буденними проблемами, а його відомий роман «Ворошиловград», який переміг у конкурсі Книга року Бі-Бі-Сі за 2010 рік, репрезентує Сергія Жадана як більш зрілого письменника із яскравим індивідуальним стилем.

У лексичному резерві кожної мови наявні не лише слова з яскраво вираженим стилістичним забарвленням або зі структурним компонентом, який дає змогу висловити емоції, а й слова, емоційні атрибути яких знаходяться у потенціалі. Таке використання у певному контексті надає слову емоційного забарвлення, що дає їм можливість впливати на реципієнта цього контексту. Розглядають два способи вираження емоцій:

- а) вербальний (за допомогою мовних засобів);
- б) невербальний (міміка, пантоміміка, жести тщо).

Ось приклади вираження емоцій у романі С. Жадана «Ворошиловград»:

- вербальний спосіб: «*Прокидався Коча довго й почувався зранку **засмученим**, як у дитинстві, коли доводилося вставати разом із батьками, котрі поспішали на роботу і примушували збиратись на навчання*» [2, с.62].
- невербальний спосіб: «*Очі Травмованого враз узялися теплою мрійливою плівкою, а **на повнுவатих устах з'явилась батьківська посмішка***» [2, с.40].

Вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямої, ступені відвертості і якості декодування одержувачем» [4, с.3]. Основним вважається лексичний спосіб об'єктивації емоцій. Л. Бабенко вважає, що семантична категоризація емоцій повинна здійснюватися на основі лексики, яка називає емоції, оскільки в ній емотивні смисли найбільш стійкі та стабільні. Саме такі слова дослідниця вважає безпосередніми знаками емоцій [1, с. 12-13].

Залежно від способу презентації емотивного смислу лексемою розрізняють первинну номінацію (денотативну, або категоріально-емотивно) і вторинну (диференційну). Первинна номінація виявляє наявність емоції і визначає її вид (*страждання, гніватися, наляканий, страшно*). Це чітко проступає у романі: «І враз, по короткій мовчанці, загальний рух, **злість** у голосах, **відвага**, що пробивалась у кожному, гамірне вистрибування на вулицю через двері й розбите скло, гуркіт черевиків на мокрому асфальті, білі сорочки, котрі стрибають у бузкову ніч і світяться звідти, жіночі постаті коло вікна, які **напружено** вдивляються в темінь» [2, с. 61]. Вторинні засоби номінації проектує емоційний стан за допомогою переносних значень. Наприклад, дієслово *горіти* виявляє емотивну сему у значенні «пройматися сильним почуттям, пристрасно захоплюватися якоюсь справою, віддаватися чому-небудь» [3, с.3]. Ілюстрація з тексту: «І я, і я, — загорівся Барух» [2, с.128].

Усі прояви емоцій, зафіксовані в досліджуваному тексті, можна поділити на п'ять груп:

1) просодичні (звукові, що сприймаються органами слуху, манера мовлення, крик, шепіт, мовчання, сміх, стогін, зойк, плач, бурмотіння, спів): «Один мурин, озираючись на мене, **прошепотів** щось на вухо своєму сусіду, і той коротко **засміявся**» [2, с. 21]; *Голоси лунали від заправки, **кричало** відразу кілька чоловік, я впізнав лише переляканий голос Кочі* [2, с. 34]; «Чай я зробив густий і солодкий, він обпалював їй горло й туманив зір, обпікав серце й стравохід, від чого Катя **заплакала** ще більш гірко і, відставивши кружку на підлогу, почала цілуватись, обхопивши мені шию руками» [2, с. 160]; «Я обійняв її, відчуваючи, що під дощовиком вона вся мокра, і спробував заспокоїти, проте вона нічого не хотіла слухати, лише **плакала** й **скімпила**, гірко розливаючи сльози й втискаючись мені в плече» [2, с. 60];

2) мімічні (зміни виразу обличчя та його частин): «**Очі** муринів **хижо спалахували** в сутінках, і жовтуваті білки горіли в темряві, наче бурштин» [2, с. 21];

3) мануальні (рухи рук): «Болік подумав, знову подивився на нігті, **рвучко прибрав руки за спину**» [2, с. 12]; «Сержанти в розпачі **розводили руками** й намагалися зв'язатися по радіо зі штабом» [2, с. 17]; «Коча насувався, бажаючи дістати мене, **розмахував** худими довгими **руками, крутив големозим черепом**» [2, с. 25]; «Я **знічено прибрав руки** їй із плечей і поклав на талію, відчуваючи під сукнею її білизну» [2, с. 49];

4) вегетативні (зміни у діяльності внутрішніх органів і судин, секреції залоз, роботі серця, які не підпорядковані свідомості та волі людини): «Я бачив, що робиться щось не те, відразу ж згадав про спалену машину, подумав, що цим, мабуть, не закінчиться, тривога враз охопила мене, тривога й дивне збудження, яке **примувувало моє серце відчутти нарешті ці дивні солодкі вібрації**, якими начинене було небо» [2, с. 60]; «Травмований, здавалось, зовсім не втратив форми, він навіть не спітнів, так – злегка запалені очі, **дещо різке дихання**» [2, с. 59]; «Я стояв у темряві, відчуваючи **насторожене дихання та гарячий стукіт рішучих сердець**» [2, с. 80];

5) рухові (рух тіла та його частин, характер руху, постава): «Коча втомлено **впав** на крісло з катапультю, дістав свої папіроси і, запаливши, показав мені рукою – сідай поруч, друже» [2, с. 28]; «– Давно чекаєте? – големозий **напівлежав** на шкіряному сидінні, витягнувшись у мій бік і виказуючи в такий спосіб свою прихильність» [2, с.54]; «Вона стояла під дощем і якось дивно під ним **прогиналась**» [2, с. 46].

Висновки. Отже, експресивна лексика у романі «Ворошиловград» виражається двома основними способами: вербальним та невербальним. Основним вважається лексичний засіб об'єктивації емоцій. Представлення емотивного смислу лексемою може відбуватися за допомогою первинної номінації (денотативної, або категоріально-емотивної) і вторинної (диференційної). Усі прояви емоцій можна поділити на п'ять груп: просодичні, мімічні, мануальні, вегетативні та рухові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Л. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке: [монография] / Л. Бабенко. – Свердловск : Изво Урал, 1989. – 184 с.
2. Жадан С. Ворошиловград : роман / Сергій Жадан. – Харків: «Клуб сімейного дозвілля». 2015. – 320 с.
3. Кость І. Механізми вербалізації емоційного стану людини в україномовному тексті / І. Кость [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://science.crimea.edu/zapiska/2011/filologiya/uch24fn/045.pdf>
4. Разуванова Ю. Мовні засоби вираження емоційного стану радості (на матеріалі твору Сомерсета Моєма «Театр») / Ю. Разуванова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.bitstream>